

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Nuffic
T.a.v. de heer F.K. Weima
Postbus 29777
2502 LT DEN HAAG

**Hoger Onderwijs en
Studiefinanciering**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
D. Hamidzai
T +31 6 46 84 90 29
d.hamidzai@minocw.nl

Onze referentie
1222034

Bijlagen
1. Brief VH
2. Graadtoevoegingen
herordening HEO

Datum **19 OKT. 2017**
Betreft Referentielijst titulatuur hoger onderwijs

Geachte heer Weima,

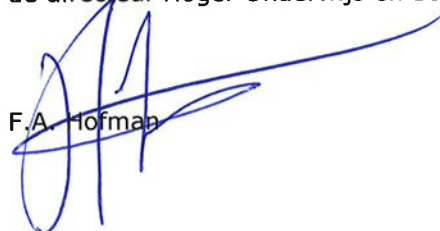
In 2016 heeft Nuffic advies gegeven over de vraag of een aantal door de Vereniging Hogescholen (hierna: VH) voorgestelde wijzigingen van de titulatuur in het hbo passend waren in het licht van de internationale vergelijkbaarheid. De VH had hiertoe een evaluatie gedaan onder haar leden opdat de referentielijst een duurzame weergave van de internationale vergelijkbaarheid geeft. Vervolgens is de referentielijst bij de Regeling titulatuur hoger onderwijs aangepast op een aantal punten, om naast de nationale, ook de internationale vergelijkbaarheid van opleidingen te borgen. De VH heeft destijds aangegeven dat er in de sector hoger economisch onderwijs meer wensen leefden en dat deze voorgelegd zouden worden als de conversie in die sector gereed zou zijn.

Inmiddels is de sector gereed met de voorbereidingen voor de conversie en heeft de VH, bij brief van 16 oktober 2017, een voorstel gedaan voor aanpassing van de referentielijst. Het voorstel en de toelichting erop vindt u bijgevoegd.

Ik zou u willen verzoeken om na te gaan of deze wijzigingen passend zijn in het licht van de internationale vergelijkbaarheid, met inachtneming van de nationale vergelijkbaarheid. Met 'internationale vergelijkbaarheid' wordt in dezen bedoeld de vergelijkbaarheid van toevoegingen binnen de Europese hogeronderwijsruimte, en in het bijzonder de ons omringende landen met een binair stelsel, zoals Engeland en Duitsland. Voor zover het gaat om (groepen) opleidingen waarover Nuffic eerder al heeft geadviseerd, verzoek ik u om na te gaan of er veranderde omstandigheden zijn die nopen tot een wijziging van uw eerdere advies.

Indien mogelijk, ontvang ik graag zo spoedig mogelijk, en bij voorkeur uiterlijk begin december 2017, uw bevindingen.

Met vriendelijke groet,
de directeur Hoger Onderwijs en Studiefinanciering,

F.A. Hofman

Ministerie van OCW	
Zaaknr.	
Datum reg.	16 OKT. 2017
E-Docnr.	
Directie	HOENS

i. HOENS

E-mail

keizer@vereniginghogescholen.nl

Doorkiesnummer

(070) 312 21 33

Datum

29 september 2017

Ons kenmerk

17.4524.sect

Onderwerp

wijziging regeling titulatuur vanwege hee-
conversie

Aan de minister van Ondewijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. M. Bussemaker
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Geachte mevrouw Bussemaker,

Op 26 juni 2017 hebben we u als bestuur van de Vereniging Hogescholen verzocht de Nuffic om advies te vragen over de verzoeken tot gewijzigde graadtoevoegingen van de sector economie.

In reactie hierop heeft u ons verzocht aan te geven in welk opzicht de regeling Titulatuur gewijzigd dient te worden op grond van de verzoeken tot gewijzigde graadtoevoegingen. Dit geldt niet alleen voor de bacheloropleidingen, maar ook voor de masteropleidingen. U heeft ons hierbij gevraagd de opleidingen zoveel mogelijk te clusteren en deze clustering af te stemmen met het veld.

Als antwoord treft u hierbij het gezamenlijke verzoek van de sector economie tot wijziging van de regeling Titulatuur aan. Hierbij is zowel de huidige regeling weergegeven als het voorstel tot wijziging van de huidige regeling. Alle instellingsbesturen ondersteunen dit verzoek. Dit met het oog op verdere vergroting van de internationale herkenbaarheid van de graadtoevoegingen die de instellingsbesturen voor de desbetreffende opleidingen verlenen.

De NRTO is op de hoogte gesteld. Tevens is aangegeven op welke opleidingen de verschillende graadtoevoegingen betrekking hebben.

Huidige regeling:

Economie

Toevoeging aan bachelorgraad	Aanduiding	In aanmerking komende bacheloropleidingen
'of Arts'	BA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op economie, talen, management, marketing en communicatie.
'of Science'	BSc	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op accountancy, finance, informatica en communicatiesystemen.
'of Business Administration'	BBA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op bedrijfskunde.
'of Laws'	LLB	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op rechten, bijvoorbeeld de opleiding Hogere Juridische Opleiding.

Toevoeging aan mastergraad	Aanduiding	In aanmerking komende masteropleidingen
'of Arts'	MA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op economie, talen, management, marketing en communicatie.
'of Science'	MSc	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op accountancy, finance, informatica, facility, facility en real estate management en communicatiesystemen.
'of Business Administration'	MBA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op bedrijfskunde.

Voorstel tot wijziging van de regeling Titulatuur aan OCW:

Economie

Toevoeging aan bachelorgraad	Aanduiding	In aanmerking komende bacheloropleidingen
'of Arts'	BA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op taal en cultuur, management, ontwikkelen van nieuwe business, media en communicatie.
'of Science'	BSc	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op accountancy, finance, marketing en marktonderzoek, logistiek en informatica, facility en real estate management en toerisme.
'of Business Administration'	BBA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op internationaal zakendoen en voeding.
'of Laws'	LLB	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op rechten.

Toevoeging aan mastergraad	Aanduiding	In aanmerking komende masteropleidingen
'of Arts'	MA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op taal en cultuur, management, ontwikkelen van nieuwe business, media en communicatie.
'of Science'	MSc	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op accountancy, finance, marketing en marktonderzoek, logistiek en informatica, facility en real estate management en toerisme.
'of Business Administration'	MBA	Opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op internationaal zakendoen en voeding.

Om een concreet beeld te geven welke dertig opleidingen in het economisch domein onder de bovengenoemde indeling vallen, hierbij het overzicht:

BA/MA	BSc/Msc	BBA/MBA
<p><i>Gericht op taal en cultuur</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kunst en Economie - Oriëntaalse talen en communicatie - Vertaalacademie <p><i>Gericht op management</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Bestuurskunde/Overheidsmanagement - European Studies - Human Resource Management - Veiligheidskunde - Leisure & Events Management <p><i>Gericht op ontwikkelen van nieuwe business</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Business Innovation - Trend Research & Concept Creation in Lifestyle <p><i>Gericht op media en communicatie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Communicatie - Creative Business - Journalistiek 	<p><i>Gericht op accountancy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Accountancy <p><i>Gericht op finance</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Finance, Tax and Advice - Finance & Control <p><i>Gericht op marketing en marktonderzoek</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Bedrijfskunde <p><i>Gericht op logistiek en informatica</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Business IT & Management - Logistics Management <p><i>Gericht op combinatie van finance en marketing en marktonderzoek</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Business Studies - Ondernemerschap & Retail Management - Commerciële Economie <p><i>Gericht op facility en real estate management</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Facility Management - Vastgoed en Makelaardij 	<p><i>Gericht op internationaal zakendoen en voeding</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - International Business - Food and Business
LLB		
<p><i>Gericht op rechten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - HBO-Rechten - Sociaal juridische dienstverlening 		

In bijlage 1 treft u aan welke opleidingen op grond van de heo-conversie zijn samengevoegd en nieuw in croho zijn. Voor deze opleidingen geldt dat ze nu nog geen graadtoevoeging hebben in croho en dus ook nog niet in de referentielijst van de Nuffic zijn opgenomen. Het betreft hier veertien opleidingen. Daarnaast zijn er twee bestaande opleidingen in croho die een andere graadtoevoeging wensen dan de referentietabel van de Nuffic aangeeft. Van deze zestien opleidingen is een inhoudelijke onderbouwing van het verzoek opgenomen, alsmede een internationale vergelijking. Deze onderbouwing geldt zowel voor de bachelor- als de masteropleiding.

Namens het bestuur van de Vereniging Hogescholen vragen wij u de verzoeken tot gewijzigde graadtoevoegingen ter advisering voor te leggen aan de Nuffic.

Het bestuur,

mr. Thom de Graaf,
voorzitter

drs. Ron Minnée,
secretaris

	referentielijst NVAO	graadtoevoeging	
ing van: 1 (30016) ation Studies (30035)	ABC: BA IBIS: BBA	BA	Internationale herkenbaarheid (zie Ad 1.)
ing van: 38) 3)	VT: BA LM: BA	BA	Het betreft hier een voor het croho nieuwe opleiding. De gewenste graadtoevoeging komt overeen met de graadtoevoeging van de twee opleidingen waaruit deze nieuwe opleiding is samengesteld. Nadere onderbouwing is n.v.t.
ing van: nagement (34952) 430) unicatie (34105)	MEM: BA CS: BSc MIC: BA	BA	Internationale herkenbaarheid (zie Ad 3.)
ing van: 39268) 5)	IV: BA IVK: BA SM: BA	BA	Het betreft hier een voor het croho nieuwe opleiding. De gewenste graadtoevoeging komt overeen met de graadtoevoeging van de drie opleidingen waaruit deze nieuwe opleiding is samengesteld. Nadere onderbouwing is n.v.t.
ing van: 34138) 30)	MER: BBA TB: BBA BM: BA	BSc	Internationale herkenbaarheid (zie Ad 5.)
ing van: ent (34414) 34140)	FSM: BA FRE: BSc	BSc	Internationale herkenbaarheid en sterke financiële basis. In deze samengevoegde opleiding ligt een sterk accent op finance. Aanpalende opleidingen zoals Accountancy en Bedrijfseconomie (nu Finance and Control) hebben ook BSc als graadtoevoeging (zie Ad 6.)
ing van: ement (34125)	BS: BBA PBM: BA	BSc	Internationale herkenbaarheid en sterke financiële basis: internationaal zijn de titels BA en BSc internationaal het meest gangbaar zijn. Aangezien het uitgangspunt is dat de opleiding Business Studies een sterke en herkenbare financiële basis krijgt heeft de graad BSc de voorkeur (zie Ad 7.)
ing van: 402) (34126)	CE: BA CM: BA	BSc	Internationale herkenbaarheid (zie Ad 8.)
ing van: 1) Hotel Management (39245)	HHO: BA BAHM: BA	BSc	Internationale herkenbaarheid (zie Ad 9.)
ing van: 36) Management (30034)	LE: BA IFBM: BBA	BSc	Internationale herkenbaarheid en aansluiting op master (zie Ad 10.)
ing van: nagement (34422) nagement (81000)	BBA	BSc	Internationale herkenbaarheid en aansluiting op master (zie Ad 11.)
ing van: ief Onderwijs (34410) Toerisme en Recreatie (39271) erisme (30110)	HTRO: BA FBTR: BA V&T: BA	BSc	Internationale herkenbaarheid (Ad 12.)
ing van: 9) Management Studies (34936) anguages (34407) op Azië (34041)	IB: BBA IBMS: BBA IBL: BA TMA: BA	BBA	Omdat de grootste opleiding IB is en deze al de graadtoevoeging BBA heeft, is gekozen voor BBA. Nadere onderbouwing is n.v.t.
(34121)	HBO-rechten: LLB HJO: LLB	LLB	Het betreft hier een voor het croho nieuwe opleiding. De gewenste graadtoevoeging komt overeen met de graadtoevoeging van de twee opleidingen waaruit deze nieuwe opleiding is samengesteld.

Toelichting en onderbouwing

Veertien opleidingen zijn nieuw in het croho omdat ze als onderdeel van de herordening zijn ontstaan uit samenvoegingen van bestaande opleidingen. Deze veertien opleidingen komen dus niet voor in de referentielijst van de Nuffic. Voor deze opleidingen doen de hogescholen een voorstel voor de meest passende graadtoevoeging. Dit vooral met het oog op verdere vergroting van de internationale herkenbaarheid van de graadtoevoeging die de instellingsbesturen voor de betreffende opleidingen verlenen.

Voor de opleidingen Leisure & Events Management, Integrale Veiligheidskunde en HBO-Rechten geldt dat gewenste graadtoevoeging gelijk is aan de graadtoevoegingen van de huidige opleidingen. Hiervan is dus geen onderbouwing gegeven.

Daarnaast zijn er twee opleidingen die wel in de referentielijst zijn opgenomen (Facility Management en Vastgoed en Makelaardij), maar die een andere graadtoevoeging wensen dan in de referentielijst is opgenomen. De minister zal aan Nuffic advies vragen of de wensen met betrekking tot al deze opleiding, zestien in totaal passend zijn in het licht van de internationale herkenbaarheid.

Het gaat om de volgende opleidingen:

Nieuw in croho

1. Business Innovation
2. *Leisure and events management*
3. Creative business
4. *Integrale veiligheidskunde*
5. Bedrijfskunde
6. Finance, tax and advice
7. Business studies
8. Commerciële economie
9. Hotel management
10. Logistics management
11. Ondernemerschap & retail management
12. Tourism management
13. International Business
14. *HBO-Rechten*

Bestaande opleidingen in croho

- a. Facility Management
- b. Vastgoed en Makelaardij

Hieronder volgen de onderbouwingen door de Landelijke opleidingsoverleggen van de gewenste graadtoevoeging. Deze onderbouwing geldt zowel voor de bachelor- als de masteropleiding.

Ad 1. Business Innovation

Aanleiding

Momenteel voort de opleiding Advanced Business Creation (ABC) de graad Bachelor of Arts en International Business and Innovation Studies (IBIS) de graad Bachelor of Business Administration. Vanuit de herordening economisch domein vormen deze twee opleidingen per 1 september 2018 de nieuwe stamopleiding Business Innovation. Het LOO BI motiveert hieronder de keuze voor de Bachelor of Arts in Business Innovation als graadtoevoeging voor de opleiding Business Innovation.

Motivatie

(1) Het programma Business Innovation

Het programma van ABC is een Bachelor of Arts programma, dit op basis van de referentielijst van het Nuffic en op basis van consultatie met de NVAO vastgesteld. Het programma van IBIS is echter vastgesteld op een BBA.

Een van de opleidingen wijkt daarmee (altijd) af van de referentielijst.

IBIS kent een keuzeprofiel voor het afstudeerprogramma: macro innovatie en micro innovatie. De micro innovatie richting kenmerkt de karakteristieken van een BBA, de macro innovatie richting kenmerkt een BA profiel. Het blijkt dat het merendeel van de IBIS studenten kiest voor het macro innovatie profiel.

Analyse van het inhoudelijke programma in toegekende ECTS van Business Innovation op de graad BA en BBA laat zien dat meer als 70% van de opleiding van het curriculum zich richt op kenmerken van een Bachelor of Arts. Waarmee de keuze voor een BA te rechtvaardigen is.

(2) Vergelijkbare opleidingen

Er is op dit moment maar één opleiding die vergelijkbaar is met Business Innovation. Dit is de opleiding Idea and Innovation Management van de Erasmus Hogeschool in Brussel. Deze opleiding voert de titel Bachelor of Arts. Waarmee de keuze voor een BA dan ook congruent is.

(3) Studentaantallen

ABC heeft een studentaantal van ongeveer 550 studenten en IBIS heeft ongeveer 200 studenten. Meer dan 70% van de studenten zit dus in de opleiding die momenteel de graad BA voert.

(4) Mastergraad

Universitaire opleidingen gericht op het management van innovatie hanteren doorgaans een Master of Science. Universitaire opleidingen gericht op business-, leiderschap en sociale innovatie hanteren een Master of arts graad.

Ad 3. Creative business

- In het kader van de herordening van het HEO hebben de opleidingen MEM, MIC en CS in hun vergadering gesproken over het overgaan naar een nieuwe graad voor het nieuwe croho Creative Business. De keuze die hierbij voorlag was BA of BSc.
- De opleidingen MEM hadden hierbij al eerder (voorjaar 2016) de keuze gemaakt om van de BBA naar een BA te gaan. Reden hiervoor was het gegeven dat vergelijkbare opleidingen in het buitenland deze graad ook hanteren en dat de inhoud van de curricula hier het beste bij aansluit. Dit is vanaf april 2015 ook al zo vastgelegd en de afgestudeerde studenten ontvangen dit reeds.
- De opleidingen MIC hebben momenteel nog een Bcom maar hadden ook al besloten om over te gaan tot een Ba. Dit met vergelijkbare argumenten.
- De opleiding Communicatiesystemen heeft momenteel een Bsc maar is na overleg akkoord gegaan met de overstap naar een BA.
- Resumerend zijn alle opleidingen het eens met een overstap (voor zover al niet gerealiseerd) naar een BA.
- Voor de gewenste graadtoevoeging voor de masteropleiding (MA) geldt dezelfde argumentatie als voor de bacheloropleiding.

Ad 5. Bedrijfskunde

In de referentielijst die het ministerie hanteert staat de opleiding Bedrijfskunde MER ingeschaald als een opleiding die de graad *Bachelor of Business Administration (BBA)*. Voert. De opleiding Bedrijfskunde MER heeft in haar Landelijk Overleg en in gezamenlijk overleg met de sectorraad unaniem besloten te kiezen voor de graad *Bachelor of Science (BSc)*.

Hieronder volgt de argumentatie voor die keuze.

De opleiding Bedrijfskunde MER is binnen de sector economie de bedrijfskundige opleiding bij uitstek. Niet alleen in de naamvoering is dit terug te vinden ook in het curriculum. Hierin wordt de body of knowledge die binnen het domein Business Administration opgeld doet vertaald in cursussen. Op die manier sluit de opleiding ook aan bij de HEO-standaard die binnen de sector is omarmd als leidend. (Zie ook Wikipedia lemma, waar in de HEO standaard naar wordt verwezen.)

Eén van de pijlers in de HEO-Standaard is 'een gedegen theoretische basis'. De bedrijfskundige professional heeft een gedegen theoretische kennisbasis nodig om de kernbelofte van een BKM'er in te lossen. Door kennis te nemen van deze theoretische basis en deze kennis toe te passen in praktijksituaties van toenemende complexiteit, ontwikkelt een BKM'er zijn kerncompetentie. Hiermee wordt ook nader invulling gegeven aan de Dublin-descriptoren kennis en inzicht en toepassing van kennis en inzicht.

De zoekstrategie is ingegeven door te zoeken naar internationale opleidingen waarbij als steekwoord *Business Administration* is gebruikt. Onderstaand citaat, betreffende het curriculum, wil dit nog eens bekrachtigen.

"The Bachelor of Science in Business Administration curriculum provides a broad, professional foundation in all functional areas of business, while also allowing for specialization in a particular area. Upon completion of the program, graduates are expected to have achieved a basic competency to work as marketers, financiers, accountants or in business operations.

The Bachelor of Science in Business Administration is an undergraduate-level degree in commerce and business administration. In most universities, the degree is conferred upon a student after four years of full-time study (120 credit hours) in one or more areas of business concentrations. This type of program usually includes general business courses and advanced courses for specific concentrations.

Students follow a structured, organic core curriculum that provides them with the quantitative tools (algebra, statistics, computer science, economics, decision science) necessary to understand and interpret data, and introduces them to prevailing management theories and paradigms as well as issues related to legal and ethical concerns in the business arena. Such programs expose students to a variety of core subjects, such as the aforementioned, while allowing students to attain practical managerial skills, communication skills and business decision-making capabilities. Many programs thus incorporate training and practical experience, in the form of case studies, presentations, internships, industrial visits, and interaction with experts from the industry."

Bron: <http://www.bachelorofscience.com/bachelor-of-science-programs/business-administration>

De Bachelor of Science in Business Administration is wereldwijd een gerespecteerde en gewaardeerde opleiding. Omdat de minister in haar toelichting bij de Regeling Titulatuur Hoger Onderwijs nadrukkelijk stelt dat EP/NUFFIC bij de opstelling van de referentielijst zich baseert op het Angelsaksische systeem van het Verenigd Koninkrijk en op Duitsland, met een vergelijkbaar binair stelsel, beperkt onze lijst van referentieopleidingen zich ook tot deze beide landen.

In onderstaande tabel treft u universiteiten aan die programma's voeren, die vergelijkbaar zijn met de landelijke BKM varianten. Alle programma's baseren zich op dezelfde Body of Knowledge en voeren de graad Bachelor of Science.

Verenigd Koninkrijk	Duitsland
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>Cardiff University</u> ▪ <u>Royal Holloway University of London</u> ▪ <u>University of York</u> ▪ <u>London School of Economics and Political Science</u> ▪ <u>University of Brighton</u> ▪ <u>University of Leeds</u> ▪ <u>Brunel University London</u> ▪ <u>Royal Holloway University of London</u> ▪ <u>Loughborough University Edinburgh</u> ▪ <u>University of Sussex</u> ▪ <u>Queen's University Belfast</u> ▪ <u>University of Salford University of Aberdeen</u> ▪ <u>King's College London</u> ▪ <u>Ulster University</u> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>Brandenburg University of Applied Sciences</u> ▪ <u>Georg-August-Universität Göttingen</u> ▪ <u>University of Hamburg</u> ▪ <u>The Bonn-Rhine-Sieg University of Applied Sciences</u> ▪ <u>Martin Luther Universität Halle Wittenberg</u> ▪ <u>Universität Münster</u> ▪ <u>University of Hohenheim</u> ▪ <u>University of Bremen</u> ▪ <u>PFH Private University of Applied Sciences, Campus Stad</u> ▪ <u>PFH Private University of Applied Sciences Göttingen</u>

Op grond van deze analyse sluit de opleiding BKM aan bij de wens van de sectorraad en verzoekt het bestuur van het LOO BKM om wijziging van de graadtoevoeging bij de bachelor opleiding Bedrijfskunde MER van BBA naar BSc.

Voor de gewenste graadtoevoeging voor de masteropleiding (MSc) geldt dezelfde argumentatie als voor de bacheloropleiding.

Ad 6. Finance, tax and advice

De ene helft van deze stamopleiding (FRE) voert reeds deze graad. Bij de opleiding FSM is deze graad als aanvraag ingediend. Beide studies hebben praktisch evenveel inschrijvingen. (fsm = 1700 ; fre = 1500). Zie hieronder verzoek van FSM:

In verband met de procedure met betrekking tot de vaststelling van de titulatuur van de opleidingen in het hoger beroepsonderwijs conform de in de Staatscourant onder nummer 528477 gepubliceerde regeling ter zake en conform de door de NVAO gepubliceerde cluster-indeling, deel ik u mede dat het Landelijk Overleg van FSM (LOO FSM), in zijn vergadering bijeen op 7 maart 2014 en de daar afgesproken vervolprocedure, unaniem tot het advies is gekomen, om voor de FSM opleidingen de graad Bachelor of Science (Bsc) te voeren. Dit is in het voorjaar 2014 ook kenbaar gemaakt aan de Vereniging Hoger Onderwijs. Het LOO FSM is verheugd dat het SAC de regie over de titulatuur keuzes binnen de sector HEO wil gaan voeren.

Het Nuffic biedt de ruimte aan de opleidingen om rond de keuze van de titulatuur een eigen afweging te maken en geeft tevens aan dat eenduidige toepassing internationaal niet waargenomen is. Opleidingen zoals psychologie, sociologie of economie worden in het Verenigd Koninkrijk net zo vaak afgesloten met een BA-graad als met een Bsc-graad (Bron Nuffic, bijlage 1). De bekostigde opleidingen FSM in Nederland maken gebruik van deze ruimte en pleiten bij deze voor een wijziging van BA naar Bsc. Hieronder treft u de argumentatie aan.

Ten eerste speelt de internationale herkenbaarheid van de opleiding een belangrijke rol. Op de website van de Nuffic (wilweg.nl) worden studenten die geïnteresseerd zijn een bachelor in het buitenland te volgen verwezen naar het zoekportaal www.mastersportal.eu. Een onderzoek op dit portaal naar opleidingen binnen Europa levert met de zoekterm Financial Services Management vaker de titel Bsc dan Ba op. Zie onderstaande link voor een groot aantal opleidingen die de titel Bsc voeren: <http://www.bachelorsportal.eu/search/?q=dg-bsc|kw-financial+services+management|lv-bachelor|b9faco6c> (zie ook bijlage 2). Aangezien de wetgever wil regelen dat hbo-afgestudeerden voortaan de titels BA respectievelijk BSc voeren mits dat in internationaal verband de gebruikelijke titel is, is dit een argument om de voorgestelde graadtoevoeging om te zetten naar een BSc-graad. Daarnaast sluit de titel Bsc beter aan bij mogelijke masterstudies (zoals bijvoorbeeld economie/finance) bij Nederlandse universiteiten waar FSM-studenten terecht komen respectievelijk terecht gaan komen.

Aanpalende opleidingen zoals AC, BE en FRE hebben de titel Bsc toegekend gekregen. Het kenobject en het werkveld van de opleiding FSM wijzen eveneens sterk in de richting van Bsc. Trefwoorden hierbij zijn: finance, communicatie(systemen), data-analyse, riskmanagement, interne bedrijfsadministratie, compliance, Wet Financieel Toezicht (Wft), sectorale en bedrijfsanalyses en financial planning. Dit zijn aandachtsgebieden die bij de genoemde aanpalende Hbo- opleidingen die de titel Bsc meegekregen hebben, in meer of mindere mate een rol spelen, en die evenzeer gelden voor FSM. Bankier, verzekeraar, intermediair, financial planner, controller en accountant opereren in verschillen rollen op hetzelfde speelveld, waarbij tevens geldt dat de grenzen en het onderscheid tussen de beroepen steeds meer vervaagd. De opleidingen AC, BE en FRE hebben van het Nuffic de titel Bsc gekregen en FSM niet. Indien deze keuze op inhoudelijke argumenten gebaseerd is kunnen wij de argumentatie hiervoor niet vinden. Bij alle hierboven genoemde opleidingen komen diverse wiskundige, statistische technieken en (economische) modellen aan de orde.

Tevens geven de regionale werkveldadviesraden van de verschillende FSM- opleidingen in den lande, mede op grond van deze inhoudelijke waarneming, ook aan dat de titel Bsc de voorkeur geniet.

Ad 7. Business studies

Voor de stam Business Studies achten wij de graadtoevoeging Bachelor of Science het meest passend. In 2015 heeft hogeschool Inholland op verzoek van mevr. S. Storm een overzicht aangeleverd van opleidingen in Europa die vergelijkbaar zijn met de opleiding Business Studies. Dit overzicht bevestigde het eerdere beeld dat de titels BA en BSc internationaal het meest gangbaar zijn. Het uitgangspunt van de opleiding Business Studies is een sterke en herkenbare financiële basis. Daarom vragen wij voor de stam Business Studies de graad BSc aan.

Het overzicht van internationale partners van de opleiding Business Studies.

Land	Partner instelling	Degree Programme	Graad
Oostenrijk	Dornbirn - Fachhochschule Vorarlberg – A DORNBIR01	Internationale Betriebswirtschaft	Bachelor of Arts in Business – BA
Oostenrijk	Krems - IMC Fachhochschule Krems – A KREMS03	Business Administration	Bachelor of Arts in Business – BA
Frankrijk	NEOMA Business School - Rouen	International Business	BSc
Duitsland	Berlin - Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin – D BERLIN06	Bachelor in Business Administration	Bachelor of Arts
Verenigd Koninkrijk	Coleraine - University of Ulster UK	Business Studies	BSc
Verenigd Koninkrijk	Huddersfield - University of Huddersfield	Business Studies	BA (Hons) Business Studies

Dit overzicht bevestigt het eerdere beeld dat de titels BA en BSc internationaal het meest gangbaar zijn.

De opleiding Business Studies is een nieuwe opleiding in ontwikkeling als resultaat van een planningsneutrale conversie van zes Croho's van Inholland, te weten: CE, SBRM, FSM, L&E, HRM en BKMER. De opleiding heeft een gemeenschappelijke propedeuse met de opleidingen AC en BE. Uit de overzichtslijst van de NVAO d.d. 21-08-2015 blijkt dat voor de opleidingen AC en BE de graad Bachelor of Science inmiddels is bepaald.

Aangezien het uitgangspunt is dat de opleiding Business Studies een sterke en herkenbare financiële basis krijgt heeft de graad BSc de voorkeur boven de graad BA.

Ad 8. Commerciële economie

Hieronder treft u de argumentatie voor de keuze van de opleiding Commerciële Economie voor de titulatuur BSc. Dit in tegenstelling tot het advies van de Nuffic, die een BA titulatuur heeft voorgesteld. Echter, zoals de Nuffic in haar correspondentie aangeeft, heeft de door haar voorgestelde titulatuur nooit een dwingend karakter gehad. De Nuffic geeft dat als volgt in haar correspondentie aan:

- Haar onderzoek was vooral gericht op de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Vooral Duitsland is daarin leidend geweest. In dit verband is het nuttig te wijzen op de situatie in Duitsland, waar de titulatuur is beperkt tot een zevental bachelor graden voor het wetenschappelijk onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het kunstonderwijs tezamen.
- De titulatuurkeuze niet eenduidig wordt toegepast en dat hun advies aan de NVAO richtinggevend is geweest: "Opleidingen zoals psychologie, sociologie of economie worden in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten net zo vaak afgesloten met een BA-graad als met een BSc-graad (Bijlage I)'.
- "Een economische opleiding waar het accent ligt op de wiskundige onderbouwing en de technische toepassing van economische modellen zal waarschijnlijk worden afgesloten met een BSc-graad. Een meer algemene economie opleiding leidt dan tot de BA-graad (bijlage I)".
- "Wij zijn ons er van bewust dat ons voorstel onze zienswijze weergeeft en dat deze niet noodzakelijkerwijs gedeeld wordt door andere deskundigen op dit gebied".
- "De opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op economie, talen, management, marketing, en communicatie komen in aanmerking voor de BA graad. De opleidingen die voor het grootste deel gericht zijn op accountancy, finance, informatica, en communicatie systemen komen in aanmerking voor de BSc-graad."

De opleiding CE ziet op basis van bovenstaande feiten en eigen onderzoek overtuigende argumenten om te kiezen voor de titulatuur BSc. Die argumenten zijn:

- De internationale herkenbaarheid gaat ons inziens verder dan Duitsland, UK en VS. Op basis van onderzoek (www.bachelorportal.eu) onder 15 landen is gebleken dat 60% in het domein Business & Economics de titulatuur BSc voert. Verfijnen wij de het onderzoek met zoekterm Marketing dan liggen de verhoudingen tussen beide titels gelijk. We stellen dat het voeren van de BSc titel net zo te rechtvaardigen is als de BA titel (Bijlage II).
- Als bij voorgaand bullet point beide titels te rechtvaardigen zijn dan worden andere argumenten doorslaggevend voor het voeren van de BSc titel.
 - Uit onderzoek (www.masterportal.eu) blijkt dat er in totaal 606 fulltime master in marketing zijn: 53% daarvan krijgt de titulatuur MSc en 22% een MA. Voor de doorstroming van HBO studenten naar (inter) nationale universiteiten is het zeer wenselijk dat de opleiding CE een BSc titulatuur voert.
 - Wiskundige en economische modellen worden in voldoende mate toegepast, in het bijzonder binnen competenties Ondernemen, Marktonderzoek, Bedrijfs- en omgevingsanalyse en Strategie- en beleidsontwikkeling. Ook krijgt het vakgebied Financieel management voldoende aandacht. Dit is geborgd in de Body of Knowledge & skills van het domein Commerce.

De inhoudelijke argumenten van deze brief worden ondersteund door Prof. dr. J.W.M. (Hans) de Wit, Professor of Internationalisation of Higher Education, Centre for Applied Research on Economics and Management (CAREM), Amsterdam University of Applied Sciences, www.carem.hva.nl, Director of the Centre for Higher Education Internationalisation (CHEI), Università Cattolica Sacro Cuore, Milan, Italy, www.unicatt.it/chei.

Ad 9. Hotel management

Naar aanleiding van de Regeling van OCW d.d. 11 december met betrekking tot de toekenning van graden in het hbo heeft de NVAO een clusterlijst van opleidingen samengesteld waarbij de titulatuur wordt toegekend. Daarbij zijn niet alleen de internationaal erkende titels BA, MA, BSc en MSc gehanteerd maar, tot onze teleurstelling, ook BBA, MBA, Beng etc.

Aan de opleidingen Hoger Hotelonderwijs is de graad BBA toegekend, een internationaal weliswaar gebruikte, maar niet erkende graad. Hoger Hotelonderwijs leidt per definitie op voor de internationale arbeidsmarkt. Gerenomeerde hotelopleidingen van instellingen als:

- VS: Cornell University, Rosen College, Penn State University
- Zwitserland: Hospitality Management School Lausanne
- Verenigd Koninkrijk: Oxford Brookes, Sheffield Hallam, University of Surrey
- Hong Kong: Hong Kong Polytechnic

kennen allen de graad BSc toe.

Een internationaal erkende graad is van belang voor studenten om toegelaten te worden tot een masteropleiding. Het landelijk opleidingsoverleg Hoger Hotelonderwijs (Association of Dutch Hotel management schools) is unaniem tot het advies gekomen om voor de opleidingen onder Croho 34411 Hoger Hotelonderwijs en Croho 39245 Business Administration in Hotelmanagement de graad Bachelor of Science te voeren. Het voeren van een Bachelor of Science verstevigt daarmee de positie van de Nederlandse hotelscholen voor wat betreft internationale waardering van afgestudeerden en de aantrekkingskracht voor potentiële internationale studenten.

Met name voor wat betreft samenwerking op gebied van bijvoorbeeld exchange van studenten uit Verre Oosten is een BSc vanwege de herkenbaarheid een aantrekkingskracht belangrijk. Een van onze partners in Macau heeft zelfs te kennen gegeven dat een Bsc voorwaarde voor continuering double degree / exchange overeenkomst is. Dat is weliswaar niet relevant voor de vergelijking met de Europese partners maar geeft wel aan hoe een Bsc met name in de VS en Azië wordt gewaardeerd.

Ad 10. Logistics management

Toelichting: In het verleden heeft het Landelijk Platform Logistiek HBO haar standpunt met betrekking tot de titulatuur al eens toegelicht. De argumentatie uit de brief die we hier destijds over gestuurd hebben is hierna nog eens onverkort overgenomen:

"Momenteel kennen we voor de logistieke opleidingen de volgende titels toe aan de afgestudeerden:

- Afgestudeerde Logistiek & Economie krijgt de titel Bachelor of Business Administration.
- Afgestudeerde Logistiek & Technische Vervoerskunde krijgt de titel Bachelor of Engineering.

Met betrekking tot de internationale herkenbaarheid en vergelijkbaarheid heeft de NVAO inmiddels het volgende voorstel gedaan:

- Afgestudeerde Logistiek & Economie krijgt de titel Bachelor of Arts.
- Afgestudeerde Logistiek & Technische Vervoerskunde krijgt de titel Bachelor of Science.

Kijkend naar de Masteropleidingen die op logistiek gebied nationaal en internationaal aangeboden worden, dan krijgen de afgestudeerden van deze Masters in het algemeen de titel van Master of Science. Nergens zien we hier een Master of Arts terug. Het LPL-HBO is van mening dat zowel de afgestudeerden van Logistiek & Economie als van Logistiek & Technische Vervoerskunde in staat zijn om door te stromen naar de logistieke masteropleidingen, zowel nationaal als internationaal. Om deze doorstroom ook op titulaturgebied logisch te laten zijn, ligt het voor de hand dat de afgestudeerden van beide opleidingen de titel van Bachelor of Science krijgen. Ons **advies** is dan ook:

- Afgestudeerde Logistiek & Economie krijgt de titel Bachelor of Science.
- Afgestudeerde Logistiek & Technische Vervoerskunde (nieuwe naam: Logistics Engineering) krijgt de titel Bachelor of Science.

Excel-bestand beschikbaar

Ad 11. Ondernemerschap & retail management

(In de beargumentatie wordt nog de huidige naam SBRM gebruikt.)

Conform het door de instellingsbestuurders geaccordeerde overzicht met gewenste graden voor hbo-opleidingen, verzoekt het Landelijk Onderwijs Overleg Small Business en Retail Management (LOO) de Vereniging Hogescholen om in haar overleg met OCW bezwaar te maken tegen de titulatuur van Bachelor of Business Administration (BBA), zoals die momenteel aan onze studenten bij het succesvol afronden van hun studie wordt toegekend. Het LOO pleit er voor om bij het behalen van het bachelordiploma SBRM de titel Bachelor of Science (BSc) te verlenen. In deze brief wil ik, mede naar aanleiding van uw mail d.d. 7 mei 2015, graag nader onderbouwen dat de BBA-titulatuur niet de internationaal meest gebruikte is voor vergelijkbare opleidingen.

De opleiding SBRM is een bacheloropleiding voor studenten die tijdens hun studie kennis opdoen van onder meer retail management en ondernemen, maar ook ondernemende vaardigheden ontwikkelen. Veel van onze studenten vinden een baan in de retailbranche of starten een eigen onderneming. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid na het behalen van het diploma door te stromen naar een universitaire masteropleiding.

De online databank Bachelorsportal.eu biedt een overzicht van ruim 23.000 bacheloropleidingen die wereldwijd worden aangeboden. Bij de raadpleging hiervan in juli 2015 werden van deze opleidingen er 4907 gecategoriseerd als een *Business and economics* bachelor programma. Binnen deze categorie vallen er 159 onder de subdiscipline *Entrepreneurship*. In bijgaand overzicht zijn deze programma's geordend op titulatuur weergegeven. **[Excel-bestand beschikbaar]**

Hoewel de databank verre van compleet is en de diverse entrepreneurship-gerelateerde opleidingen inhoudelijk mogelijk sterk verschillen, geeft dit overzicht een objectieve indicatie voor de internationaal toegekende titulatuur voor opleidingen met een vergelijkbaar karakter als dat van de Nederlandse SBRM opleidingen. De verdeling toont aan dat de aan de diverse opleidingen verbonden titulatuur sterk uiteen loopt. De BSc-titel komt bij opleidingen zowel binnen als buiten Europa veelvuldig voor. Slechts aan circa één op de acht van de genoemde opleidingen wordt een BBA-titel verstrekt en een BA-titel wordt voornamelijk in het Verenigd Koninkrijk afgegeven. De sterk uiteenlopende titulatuur bij vergelijkbare opleidingen is voor het LOO voldoende aanleiding om de door Nederlandse SBRM opleidingen toegekende BBA-titel te heroverwegen.

Binnen de opleiding SBRM is er veel aandacht voor kennis- en competentieontwikkeling op het gebied van ondernemen, marktonderzoek, bedrijfs- en omgevingsanalyse en strategie- en beleidsontwikkeling. Hierbij neemt het gebruik van wiskundige, financiële en economische modellen een prominente rol in. Op basis hiervan betoogt het LOO dat een BSc-titel meer recht doet aan de inhoud van de opleiding SBRM dan een BA- of BBA-titel.

Na het afronden van hun opleiding kunnen studenten SBRM vaak met slechts een kort pre-master programma instromen in op Management en Business gerichte universitaire masters als *Strategic Management*, *Business Administration* en *Entrepreneurship*¹. Bij het voltooien van deze masters wordt de titel Master of Science (MSc) verleend. Internationaal wordt dezelfde titel veelvuldig verstrekt aan gerelateerde masteropleidingen. Aan 146 van de 300 in de door Mastersportal.eu opgenomen entrepreneurship-gerelateerde masteropleidingen wordt de MSc-titel verleend. Om de doorstroom naar een universitaire masteropleidingen te stimuleren acht het LOO het bevorderlijk dat toegekende titulatuur zo veel mogelijk wordt gelijkgetrokken met andere economische hbo en wo bacheloropleidingen.

¹ Selectie van wo masters te volgen voor afgestudeerde SBRM studenten, zonder pre-master dan wel met een pre-masterprogramma van 30 EC of minder. Masters worden aangeboden door respectievelijk Tilburg University, Universiteit Twente en Universiteit van Amsterdam. Meer doorstroommogelijkheden via doorstroommatrix.nl.

Het LOO is unaniem van mening dat de BSc-titel beter aansluit bij de eindtermen van de opleiding en op een eventuele vervolgopleiding van SBRM-studenten aan een universiteit, zowel in Nederland als daarbuiten. Daarbij wordt de BSc-titel in het buitenland breed toegekend bij opleidingen met een vergelijkbaar karakter, waarbij ondernemerschap centraal staat.

Graag wil ik u verzoeken op basis van bovenstaande in overleg met OCW de BBA-titulatuur voor de hbo-opleiding SBRM te heroverwegen en deze te vervangen door de BSc-titel.

Ad 12. Tourism management

Het LOTM meent dat de titel BSc beter recht doet aan de opleiding dan een BA omdat financieel management/ bedrijfskunde een behoorlijk groot onderdeel is van het curriculum, vergelijkbaar met een opleiding facility management. Ze voert hiervoor de volgende argumenten aan:

- Grote delen van het curriculum van de opleiding Tourism Management (TM) bestaan uit diverse vormen van marketing, marktonderzoek en marketingonderzoek. In het voorstel tot wijziging zijn deze onderdelen ingedeeld bij een BSc.
- Een groot deel van het TM curriculum wordt gewijd aan diverse vormen van finance, zoals management accounting, costing & pricing, yield & revenue management en kosten/baten analyses. Ook dit is ingedeeld bij een BSc.
- Ondernemerschap wordt een steeds belangrijker deel van het TM curriculum in een tijd waarin flexibele arbeidsvormen een essentiële deel uitmaken van de economie.
- Het voeren van een BSc door TM zou helpen een duidelijk onderscheid te maken tussen TM en de Leisure Management opleidingen die een BA graad voeren bij een aantal van de hogescholen die tevens TM aanbieden. Hiermee zou duidelijker worden dat TM-opleidingen meer de nadruk leggen op marketing, finance en onderzoek.
- In Nederland bieden de internationale opleidingen TM curricula aan die moeten concurreren met buitenlandse TM opleidingen die veelal een BSc voeren. Dit maakt het voeren van een BSc-graad voor internationale TM-opleidingen in Nederland essentieel. Wo-masteropleidingen Tourism management voeren bijvoorbeeld allen de MSc-grad.
- Binnen de TM opleidingen zijn onderzoekend vermogen, kritisch denken en daadwerkelijk onderzoek doen essentiële onderdelen van het curriculum. Voor de bacheloropleidingen TM van Stenden en de NHTV is het benadrukken van onderzoek tevens een opmaat naar de masteropleidingen.

Enkele voorbeelden van de BSc-opleidingen in het buitenland waar het loo TM mee samenwerkt:

HongKong: Polytechnic University in Hongkong:

Macau: IFT Macau: BSc in tourism Business Management:

NB: IFT heft expliciet aangegeven dat zij stoppen met het double degree programma als de graadtoevoeging verandert naar een BA. NHTV zou hierdoor een double degree programma kwijtraken, wat haaks staat op wat we met elkaar proberen te bereiken.

VK: Plymouth BSc.
Surrey BSc.

Litouwen: Exchange partner Kauno

Hongarije: Exchange partner IBS

Duitsland: Hochschule für Technik und Wirtschaft BSc

Italië: Exchange partner Bolzano BSc

Zweden: Exchange partner Dalarna in Börlange BSc

Ad a. Facility management

Wat betreft de graadtoevoeging kiezen de negen publieke Facility Managementopleidingen unaniem voor een BSc. Hiervoor hanteert het Loofd de volgende redenen (in willekeurige volgorde):

- we sluiten graag aan bij het advies van het SAC-HEO om een BSc te hanteren voor alle economische opleidingen. Graag maak ik verwijs ik naar het feit dat in het sectoroverleg economische opleidingen is besloten dat binnen de sector gesproken wordt over de HEO competenties die niet graad gerelateerd meer zijn. Dit betekent dat qua competenties er geen verschil meer zou moeten/kunnen zijn tussen de graden.
- inzomend op de graden BBA en BSc had Facility Management in het verleden gekozen voor de BBA-grad. Gezien vanuit het economische perspectief (bedrijfskunde) van de opleiding een goede keuze. Echter Facility Management is meer dan een economische/bedrijfskundige opleiding. Het bevat ook gebouwgerelateerde competenties hetgeen een keuze voor een BSc mogelijk (had) (ge)maakt. Deze economische versus 'technische' spagaat is juist datgeen wat de opleiding zo specifiek maakt;
- een internationale benchmark is niet eenvoudig omdat Facility Management niet in alle Westerse landen als een zelfstandige opleiding gezien wordt. Veelal zijn het afstudeerrichtingen van grote bachelors met de kanttekening dat in Duitsland nauwelijks BBA opleidingen met een facilitaire signatuur zijn. In de bijlage vindt u de resultaten van een internationale benchmark. Gezien de internationaal veel gebezigde graad BSc, is eenzelfde titel voor Nederlandse opleidingen, gezien de concurrentiepositie, een voor de hand liggende keuze;
- binnen Nederland zijn er een aantal mastermogelijkheden Facility Management, te weten universiteit Wageningen, Saxion en Zuyd hogeschool. Alle drie leiden op tot een MSc. Vanuit deze hoek zou een keuze voor de Bsc een logische zijn. Buiten Nederland is een doorstroomvariant naar een internationale master aldaar ook een MSc (o.a. Greenwich, Heriott Watt university, Bartlett, Leeds, Brighton; evenals GEFMA "Das Berufsbild Facility Manager in Deutschland, Österreich und der Schweiz en ; USA: o.a. Rochester, Wentworth).

MSc opleidingen Facility Management Nederland :

- Naam opleiding Master Management Economics and Consumer studies
Specialisatie in Facility Management
Titulatuur Master of Science (MSc)
Universiteit Universiteit van Wageningen
Link <https://www.wageningenur.nl/nl/Onderwijs-Opleidingen/Studiekeziers-master/MSc-opleidingen/MSc-Management-Economics-and-Consumer-Studies.htm>
- Naam opleiding Master Facility and Real Estate Management
Titulatuur Master of Science (MSc)
Universiteit Zuyd Hogeschool & University of Greenwich
Link <http://www.zuyd.nl/studeren/masters/facility-and-real-estate-management>
- Naam opleiding Master Facility and Real Estate Management
Titulatuur Master of Science (MSc)
Universiteit Saxion Hogeschool & University of Greenwich
Link https://www.saxion.nl/studeren/kiezen_en_kennismaken/Studiekeziezer/hbs/facility-management-vt/
- Naam opleiding Master Real Estate studies
Titulatuur Master of Science (MSc)
Universiteit Rijksuniversiteit Groningen
Link <http://www.rug.nl/masters/real-estate-studies/>

- Naam opleiding Master Facility Management
Titulatuur Master of Science (MSc)
Universiteit IFMEC Academy & Liverpool John Moores University
Link <http://www.ifmec.nl/opleidingen-facility-management/msc-facility-management>

Internationale Facility Management opleidingen :

USA

Naam opleiding Facility Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Ferris State University
Link http://www.ferris.edu/HTMLS/colleges/technolo/built-env/atfm/facility/bs_science.html

Naam opleiding Facilities Management
Titulatuur Bachelor of Applied Science
Universiteit University of Hawai
Link <http://www.uhwo.hawaii.edu/academics/degrees-and-certificates/bachelor-of-applied-sciences/facilities-management/>

Duitsland

Naam opleiding Facility Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Anhalt University of Applied Science
Link <http://www.uhwo.hawaii.edu/academics/degrees-and-certificates/bachelor-of-applied-sciences/facilities-management/>

Engeland

Naam opleiding Facilities & Events management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit SIM University
In samenwerking met Singapore Polytechnic & BCA Academy
Link [http://www.unisim.edu.sg/programmes/programme-details/Pages/BSc-Facilities-and-Events-Management.aspx?skw=facility management](http://www.unisim.edu.sg/programmes/programme-details/Pages/BSc-Facilities-and-Events-Management.aspx?skw=facility%20management)

Naam opleiding Facilities Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Heriot Watt University
Link <https://www.hw.ac.uk/schools/energy-geoscience-infrastructure-society/distance-learning/approved-learning-partners/facilities-management-bsc.htm>

Naam opleiding Facilities Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Uclan University
Link http://www.uclan.ac.uk/courses/bsc_hons_facilities_management.php

Naam opleiding Property and facilities management
Titulatuur Master of Science
Universiteit Anglia University
Link <http://www.anglia.ac.uk/study/postgraduate/property-and-facilities-management>

China

Naam opleiding Work based learning studies (Real Estate)
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit HKU school of professional and continuing education
Link <http://hkuspace.hku.hk/prog/bsc-hons-in-wbs-real-estate>

Finland

Naam opleiding Facility Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Laurea University of Applied Science
Link <http://www.bachelorstudies.com/BSc-in-Facility-Management/Finland/Laurea-University-of-Applied-Sciences/>

Zwitserland

Naam opleiding Life Sciences & Facility Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Zurich University of Applied Science
Link <https://www.zhaw.ch/storage/lisfm/studium/bachelor/facility-management/bsc-brochure-fm.pdf>

Maleisië

Naam opleiding Project and Facility Management
Titulatuur Bachelor of Science
Universiteit Open University Malaysia
Link <http://www.oum.edu.my/?q=node/154>

Ad b. Vastgoed en makelaardij

Reeds in april 2014 heeft het LOO V&M de colleges van haar hogescholen geïnformeerd over de unanieme keuze voor de graad van Bachelor of Science, afwijkend van de NVAO Referentielijst die voor de opleiding Vastgoed & Makelaardij de graad Bachelor of Arts voorstelt.

Het LOO V&M heeft bij haar overwegingen de doelstellingen van het invoeren van de Bachelor-Master structuur voor ogen gehouden, te weten een transparante aansluiting tussen bachelors en masters, een heldere positionering in het internationale opleidings- en werkveld en een logische positionering ten opzichte van aanpalende opleidingen in Nederland.

De opleiding Vastgoed & Makelaardij kent aansluiting met masters in het bedrijfskundig en economisch domein en in het domein van de spatial sciences. Deze masters leiden overwegend op tot een Master of Science. Specifieke voorbeelden in het vastgoeddomein zijn de MSRE aan de Amsterdam School of Real Estate en de Master Vastgoedkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vanuit dit perspectief is de Bachelor of Science de meest logische en wenselijke keuze voor Vastgoed & Makelaardij. Het niveau van de opleiding Vastgoed & Makelaardij is zonder meer voldoende voor een Bachelor of Science, hetgeen wordt onderbouwd met een indaalprogramma van 30 EC bij de Hanzehogeschool Groningen dat studenten na het behalen van hun bachelor direct toegang geeft tot de Master Vastgoedkunde.

De tweede overweging betreft een heldere positionering in het internationale opleidings- en werkveld. Bachelors in Real Estate of in Real Estate Management leiden in de meeste landen UK, de USA, maar bijvoorbeeld ook in Singapore en Japan, op tot een Bachelor of Science. Het LOO V&M vindt het wenselijk en verstandig hier bij aan te sluiten en ook voor de opleidingen Vastgoed & Makelaardij de Bachelor of Science te verstrekken.

Tot slot is een logische positionering ten opzichte van aanpalende opleidingen in Nederland overwogen. Het kennisgebied Vastgoed & Makelaardij ofwel Real Estate wordt zowel nationaal als internationaal gepositioneerd in het bedrijfskundig domein. De aanpalende opleidingen zijn allereerst Bedrijfskunde MER, in mindere mate Facility Management (FM) en meer technisch-georiënteerde zoals Bouwmanagement & Vastgoed en bouwkunde.

Daarnaast zijn vanuit het meer financieel-economische perspectief Bedrijfseconomie (BE) en Financial Services Management (FSM) aanpalende opleidingen. Tot op heden is de titulatuur van Vastgoed & Makelaardij in lijn met de aanpalende opleidingen in het economisch domein, de Bachelor of Business Administration. Het LOO V&M sprak initieel dan ook haar voorkeur uit om deze graad te behouden. Toen dit niet mogelijk bleek koos het LOO V&M voor het handhaven van aansluiting bij Bedrijfskunde MER, waar de opleiding initieel uit voortgekomen is. Het LOO Bedrijfskunde MER heeft op basis van vergelijkbare argumentatie als het LOO V&M haar voorkeur uitgesproken voor de Bachelor of Science, net zoals het LOO-FSM dat heeft gedaan. Tot slot heeft het LOO in haar overweging meegenomen dat de aanpalende opleiding BE opleidt tot de Bachelor of Science.

[Excel-bestand met BSc-referentie-opleidingen beschikbaar]

INHOUD VITALITEITSWEEK VERENIGING HOGESCHOLEN

November 2017

Na 10 jaar vindt er weer een Vitaliteitsweek plaats met als vier thema's

- 1. BEWEGEN,**
- 2. ONTSPANNEN,**
- 3. GEZOND ETEN en**
- 4. PERSOONLIJKE ONTWIKKELING.**

Het zijn drie informatie- en doe-dagen waarin je zelf aan de slag kunt met verschillende workshops en sessies.

Je kunt je inschrijven voor de volgende activiteiten. Je mag ook gewoon op de dag zelf binnenlopen zolang er plek is. De inschrijving gebeurt net als bij de stoelmassage door je naam in te vullen bij de gewenste activiteit op het Excel-blad.

Trampoline work-out met muziek (binnenplaats: maan-, dins-, donderdag) door: Paul ter Schure van Freshmix
Beweeg op Flexbounce fitness trampolines en train tijdens het trampolinespringen je hele lichaam. Deze trampolines onderscheiden zich van reguliere trampolines door elastieken veren, waardoor er een minimale belasting is op knieën, gewrichten, rug en heupen. Daarom is het voor iedereen geschikt en leuk om te doen.
LET OP: Deelname enkel in combinatie met de aansluitende lunchworkshop.

Gezonde Lunch workshop (La Cantina: maandag, dinsdag, donderdag) door: Paul ter Schure van Freshmix
Aansluitend op het trampolinespringen volgt een korte presentatie met praktische tips om ondanks je drukke werkweek lichaam en geest gezond te houden. Wat zijn de feiten en fabels over voeding? Daarna maak je onder begeleiding een heerlijke gevarieerde lunch, waar je samen van kunt genieten.

(Stoel)massage (JE 4: maandag, dinsdag donderdag) door: Saskia
Ervaar een korte ontspannende en activerende drukpuntmassage ter preventie en behandeling van klachten. Op een comfortabele massagestoel worden je rug, schouders, armen, hoofd en nek behandeld. Dat zorgt voor rust in het lichaam, ontspanning van spieren en een betere doorbloeding. Je hebt minder kans op RSI- of pijnklachten als gevolg van een eenzijdige werkhouding. Ook een ontspannende "Haai-massage" in de nek of rug is mogelijk.

Yoga en micro-breaks (JE 4: maandag) door: Irene Hartog van The City Retreat
Herken je dat: verstijfd zitten achter je beeldscherm met zeurende pijn in je nek en/of schouders? Of aan het einde van de dag naar huis gaan met een krampachtig gevoel in je onderrug? Leer in deze actieve workshop hoe je door middel van simpele yoga-oefeningen lekkerder in je vel komt. Je krijgt makkelijk toepasbare tips en oefeningen tegen nek- schouder- en rugklachten. Zo kun je straks jouw rug weer rechten.

Workshop Latin Percussie (La Cantina: maandag) door: Femke van Max Music
Ervaar het plezier en het temperament van het zelf spelen van Latijns-Amerikaanse ritmes zoals de Samba. Om als groep binnen een kort tijdsbestek tot een goed ritmisch resultaat te komen, is samenwerken van belang. De creatieve setting van de Workshop Latin Percussie verlaagt drempels en brengt vaak onvermoede kwaliteiten naar boven. Bovenal proef je het plezier en de samenbindende werking van met elkaar muziek maken.
Muzikale ervaring of voorkennis is niet vereist.

Diepere drijfveren (PG: maandag) door: Caroline Waanders van LTC
Ieder mens heeft verborgen motieven om te doen wat hij doet, hoe goed bedoeld ook. Deze workshop is om achter het gedrag van de ander te komen en een balans te krijgen in het wantrouwen en vertrouwen in de ander.

Een andere kijk op je kwaliteiten (JE 4: dinsdag) door: Karina de Jong van Hof20

Weet jij wat je kwaliteiten of talenten zijn? En wat je daarmee wilt? In deze workshop ga je hiermee spelen. Want door op een speelse bewegelijke manier hiernaar te kijken, ontstaan er nieuwe inzichten. Die geven helderheid over hoe je ze vanaf morgen wilt inzetten in je werk en leven. Een fijne *eye-opener*!

Mindful Ontspannen op Kantoor (JE 4: dinsdag) door: Jip Driehuizen van De Beweging

Ons brein werkt de hele dag op volle toeren. We denken aan het verleden of aan de toekomst. En in de huidige 24-uurs maatschappij wordt dat nog eens extra gestimuleerd door een continue stroom aan prikkels. We handelen ook vaak vanuit de automatische piloot, vanuit onbewuste patronen en gewoontes. We zijn zelden volledig met onze aandacht in het moment. Dat kan leiden tot stress en een gebrek aan focus. Mindfulness is doelbewust je aandacht richten op het moment, zonder oordeel. In deze workshop maak je kennis met een aantal basisvaardigheden om het verschil tussen "gewoon ontspannen" en Mindfulness te herkennen en te beoefenen. Aan de hand van verschillende oefeningen waarin aandacht is voor de processen en signalen van overspanning en burn-out, bioritme, piekeren wordt het principe van Mindfulness uitgelegd. Daarnaast krijg je tools om te leren ontspannen, bewuster te zijn van je waarnemingen en gevoelens en meer aandacht voor het moment te hebben.

Gezondheidscheck: Je Echte Leeftijd (JE 4: dinsdag, donderdag) door: Stephan Huizer van Previta

Ontvang een na een snelle meting van je cholesterolgehalte, suiker, vet- & waterpercentage, botdichtheid, spiermassa, bloeddruk en hartslag een persoonlijk advies met je "echte" fysieke leeftijd. Alleen je schoenen hoeven uit...

Werkplekcheck: de bedrijfsarts op de werkvloer (PG en JE alle verdiepingen) door: Harry Pasveer

Een goede werkplek is van essentieel belang om prettig te kunnen werken, niet alleen wat verlichting, inrichting en aangename temperatuur betreft, maar ook een juist afgestelde stoel en tafel spelen een grote rol. Onze bedrijfsarts komt naar je toe deze Vitaliteitsweek! Ter plekke bespreekt hij de werkomstandigheden. Ook kun je op deze manier kennis maken met Harry als je nog niet op spreekuur bij hem bent geweest.

Van Dramadriehoek naar Winnaarsdriehoek (PG: dinsdag) door: Harry Pasveer

Gebeurtenissen en percepties kunnen leiden tot problemen. Iets is pas een probleem als het een negatief gevoel, een geschonden waarde of een onvervulde behoefte betreft en wanneer je deze niet kan relativeren of je er geen afstand meer van kan nemen. Je lijkt dan klem te zitten, want beiden leiden tot lichamelijke klachten en toenemend ongemak bij jezelf en/of anderen. Dit is de zg. Dramadriehoek (= energieverlies). In deze interactieve workshop leer je je constructief te uiten (win/win): de Winnaarsdriehoek (= energiewinst).

Werk-Privé Balans (PG: dinsdag) door: Bas Goos van LTC

Met werken, gedeelde verantwoordelijkheden thuis, een sociaal leven en soms nog een studie; er wordt veel van je gevraagd. En voor je gevoel 'moet' er vaak ook zoveel waardoor je leven lijkt op overleven. Veel medewerkers worstelen met het vinden van de, voor hun goede, balans in hun leven. Deze ervaringsgerichte workshop geeft je in korte tijd antwoorden en praktische handvatten hoe je een betere werk-privé balans kunt krijgen. Je leert signalen en patronen herkennen. Hoe doe je het nu, wat zou je anders kunnen doen, wat heb je daarvoor voor nodig?

Kansen in de toekomst van je werk? (JE 4: dinsdag) door Carolien de Monchy van de Monchy Consult

Negentig procent van de medewerkers is tevreden over hun werk, zeggen de statistieken. Als momentopname klinkt dat mooi. Maar jijzelf en je werk zijn niet statisch: mensen ontwikkelen zich en het werk ontwikkelt zich ook. Die twee ontwikkelstromen kunnen elkaar versterken – dan floreer je. Ze kunnen ook elkaar tegenwerken – dat vreet energie. Hoe stem je de interne en externe ontwikkelingen op elkaar af – en bewaak je zo je vitaliteit? In deze workshop Loopbaancoaching doe je experimenten om je toekomst vorm te geven.

Speed coaching 'loopbaanvragen' (JE 4: donderdag) door Carolien de Monchy van de Monchy Consult / Barbara Martinus van Quali-tijd

Welkom bij speed coaching 'loopbaanvragen'. De sessie begint met een vraag van jou. Dat kan een kleine vraag zijn over een irritatie op je werk, of een grote vraag over een verandering van baan of de start van een opleiding. In de speed coaching onderzoeken we de vraag vanuit verschillende invalshoeken. Dat leidt tot nieuwe vragen, maar je zult verbaasd zijn wat je voor nieuwe inzichten kunt krijgen in dat korte gesprek.

Meditatie als ontspanningsvorm (JE 4: donderdag) door: Connie Tegelenbosch van LTC

Meditatie is even stilstaan bij jezelf en de drukte leren los laten. Om vervolgens met hernieuwde aandacht en vitaliteit verder te kunnen gaan. Kan dat gewoon op je werk? Er ontstaan snel beelden als je er aan denkt. Toch kan het terwijl je werkt en je collega's merken er niets van. Het enige wat ze merken is dat je vitaler en meer aanwezig bent. En dat merk je zelf uiteraard ook. De oefeningen zijn eenvoudig en effectief en geschikt voor achter het bureau of tijdens een vergadering. Zo ga je goed met jezelf om en ben je meer in contact met jezelf en de ander. Hierdoor neemt de effectiviteit van je werk toe en draagt het bij aan een hoger werkplezier.

Theatersport (La Cantina: donderdag) door: Marjolein van Max Music

Dit is waarschijnlijk wel de workshop waar het meest gelachen zal worden. Je gaat als groep onder leiding van een ervaren workshopleider al improviserend aan de slag met een aantal theater-games. De oefeningen zijn gebaseerd op spontaniteit, positiviteit, spelplezier en samenwerking. De deelnemers verhogen creativiteit, durf en concentratie. In de workshop wordt zeker niet alleen gepraat, maar ook veel bewogen dus trek iets aan dat je daarbij niet in de weg zit. Mocht je grenzen tegenkomen, dan worden deze altijd gerespecteerd. Door de humoristische insteek worden bestaande groepsuitdagingen zichtbaar en bespreekbaar.

Workshop Beter Slapen (La Cantina: donderdag) door: Jip Driehuizen van De Beweging

De kwaliteit van onze slaap is de afgelopen 10 jaar flink achteruit gegaan, met alle consequenties van dien. Tijdens deze krijg je niet alleen de nodige wetenswaardigheden over de functies van slaap te horen, maar gaat Jip ook in op je eigen slaappgedrag, krijg je tips voor een betere 'slaaphygiëne' en doe je oefeningen om beter in slaap te komen en je totale nachtrust te verbeteren. Na deze workshop is het afgelopen met 'Pauw' en andere late-night programma's...

De Kunst van het Klezen (PG: donderdag) door: Jaap Storteboom of Anja Kwaks van Hof20

Sta je voor een belangrijke keuze in je leven bijvoorbeeld je baan, opleiding relatie of ander levensvragen. Hoe ga je om met te weinig tijd, hoe stel je prioriteiten & hoe kies je uit alles dat zich aandient juist dat wat nu belangrijk is. Laat je op verrassende en inspirerende wijze meenemen in de wereld van keuzes, beslissingen, uitstellen, dilemma's, twijfel.

Werken met plezier (PG: donderdag) door: Anja Kwaks van Hof20

En... werk je met plezier? Dan ben je productiever, gelukkiger, positiever en je levert betere prestaties. Bijkomend voordeel is dat werkplezier zorgt voor een betere werksfeer. Mensen die met plezier werken hebben vaak een goede verdeling van taken die ze energie kosten en die ze energie geven. Wil je ook je werkplezier vergroten? Dat kan in deze workshop. Krijg inzicht in jouw energievreters en -gevers, en neem tips mee voor meer plezier in je werk.

Harldloopclinic (Malieveld: dinsdag) door: Ward

Met collega Ward doe je een beherst rondje Malieveld/Koekamp met wat leuke oefeningen onderweg om wat los te komen. Daadwerkelijke doorgang is afhankelijk van de weersomstandigheden (weerbericht van maandagavond is bepalend).

Na-lunch wandeling (Haagsche Bos, dinsdag) door: Arian

Loop met Arian ontspannen door de mooiste plekjes van het Haagse Bos. Doorgang is afhankelijk van de weersomstandigheden (weerbericht van maandagavond is bepalend).

= = Tussen de workshops door kun je een kijkje nemen door binnen te lopen bij de volgende onderdelen: = =

Proefplaatsing / Demo Dynamisch Werken (JE 4: maandag, dinsdag, donderdag) door: Annet Zwinkels van Health to Work

Wil je weten hoe het is om aan een verstelbare statafel op een balanceerbord je werk te doen, op een trap-/fietsstoel, zadelstoel of fit-zitbal te zitten aan je bureau of met een centrische muis te werken? In een kamer is al het genoemde Arbo-meubilair bijeen om het zelf uit te proberen. Tevens is er op de twee volle dagen een deskundige aanwezig die toelichting zal geven.

Demo Bedrijfshulpverlening (JE 3: donderdag) door: Henk

Hoe is onze BHV-organisatie ingericht? Wat komt er allemaal kijken bij een ontruiming(soefening)? Waar kun je terecht (EHBO) bij kleine en grote ongelukken in onze panden en wat doe je dan? Hoe werkt een defibrillator nu eigenlijk of een brandblusser? Allemaal vragen die je beantwoord kunt zien tijdens deze demo. Ook is er een gebouwenronde met onze ploegleider BHV mogelijk.

Demo P&O en Zestor (JE 3: maandag, dinsdag)

Bekijk alle mogelijkheden die er zijn voor VH-personeel in het kader van ons gezondheidsbeleid. Welke regelingen bestaan er om duurzaam bewegen te stimuleren? Welke sporten vallen er onder en welke niet en hoe vraag je het aan? Denk je er over om met de fiets naar het bureau te komen? Welke tegemoetkomingen zijn er dan? Voor vragen kun je zoals altijd bij P&O terecht.

Doe ook eens Project Buiten: het online platform met tijdelijke projecten voor medewerkers in loondienst van de Vereniging Hogescholen en hogescholen. Het is een uitdaging om je eigen functie te verrijken of te verdiepen, terwijl je tijdens een projectopdracht ook jouw kennis en ervaring kunt delen. Door buiten je eigen organisatie te kijken krijg je vaak nieuwe inspiratie en meer werkplezier. Wil je weten hoe je gebruik kunt maken om tijdelijk elders een leuke opdracht op je te nemen? Waar begin je en hoe pak je dit aan? Kom langs en lees je in door middel van het beschikbare informatiemateriaal of loop binnen bij Zestor en stel je vragen.